

סכנה, אלא ע"כ דהאיסורין נאמרו להדיט בלבד, ויש דין דכל שאסור להדיט יהיה מאיזה טעם שיהיה, פסול משום זה לגבוה. ברש"י (מס: ד"ה שתיין) כתב טעם אחר לפסול דמשקין המגולין למזבח, וז"ל: "דחיישינן שמא שתה מהן נחש והארס מעורב בהן, ונמצא שאינו מנסך מים כשיעור, שהרי הארס משלים לשיעורן". ותמהו עליו על שלא הביא טעם הירושלמי³⁷.

התוספות (סד ד"ה שתיין) הביאו דברי רש"י, וכתבו דיתכן פירושו לפי מאי דסלקא דעתיה מעיקרא בגמ' (ג), אבל לפי המסקנא הוי הפסול משום דכתיב (מלאכי ה, ט) הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך וגו', דהגמ' מסיק שם, דאפילו לרבי נחמיה שסובר דמשקין מגולים שסיננו מותרים מכל מקום למזבח אסורים אף בסינון משום הקריבהו נא וגו'³⁸.

במקדש דוד (מ"ג סי' ל"ג פ"א ג') כתב להשוות בין התלמודין, דהפסול דמשקה ישראל הוא ג"כ משום הקריבהו נא לפחתך, דמשקה ישראל הוא גילוי דכל שאסור לישראל פסול להקריבה, אך אין זה שם פסול בפני עצמו, אלא דהפסול הוא משום הקריבהו נא לפחתך.

עד כדון מים, יין, אמר רבי שובתיי המשמח אלהים ואנשים³⁹. לכאורה דברי הירושלמי תמוהין, דמה שאל יין מנין, אטו בקרא דמשקה ישראל מים כתיב, והא כתיב משקה בסתמא, ומהיכי תיתי דיין אינו בכלל⁴⁰. ונאמרו בזה כמה פירושים, כדלהלן:

דבאיסור דרבנן יש נפ"מ בין איסור גופו גרם לו, לאיסור דבר אחר גרם לו. וראה להגרנ"ג אלעווסקי בירחון מוריה גליון ר"א - ר"ב עמ' מ"ד דהבבלי חולק בזה על הירושלמי וס"ל דאיסור דרבנן שמצד הסכנה הוי כמו איסור מחמת דבר אחר, ע"ש. ובהגהות מהרש"ם לירושלמי [בכת"י] כתב "שמעתי קושיא לשיטת הלבוש [י"ד שם] שהובא כתבאות שור סי' י"ג סק"ב דכל מידי דסכנה אסור רק מדרבנן, א"כ לא שייך דין ממשקה ישראל כדא' בפסחים מח א". וכן הקשה בבית פנחס ח"א עמ' נ"ד. וראה ב"אוצר" להלן ד"ה עד בשם חמדת ישראל ובית פנחס. ³⁴ יש סדר למשנה שם, הר המוריה ה' איסורי מזבח פ"ג אות ג', בית פנחס שם, מרומי שדה מנחות ו א. ³⁵ ועי' תוס' מנחות שם ד"ה כתב, דמבואר כהירושלמי. (ועי' גליון הש"ס שם, משנה למלך ה' איסורי מזבח פ"ג ה', וספרים המצוינים בהערה הקודמת ועוד, שעמדו על סתירת התוס'). וראה ב"אוצר" להלן ד"ה עד בשם מקור ברוך. ³⁶ נאות יעקב סי' ח' אות ד', קובץ הערות עמ"ס יבמות סי' ל' אות ו', מקור ברוך ח"ב סי' ל"ו אות ב'. ³⁷ ערוך לנר מח ב, נאות יעקב שם, עין משפט שבליקוטי הלכות לבעל ח"ח סופ"ד, אור הישר ה' תמידין ומוספין פ"י ה'. ובאחרונים האריכו ליישב על מה דנטה רש"י מטעם הירושלמי, ראה: שו"ת עין יצחק סי' כ"ד, אבן הראשה סי' י"ד, אמרי שפר סי' מ"ה, ויקן יוסף שם, הר המוריה ה' תמידין ומוספין פ"י אות כ', כתר המלך שם ה', חמדת ישראל עמ' קכ"ט, הגהות מהרש"ם מח ב, קובץ הערות עמ"ס יבמות סי' מ"ב אות ג', מרחשת ח"א סי' כ', גור ראייה יהודה קי' שאלות ותשובות סי' ג', הגרנ"ג אלעווסקי במוריה שם, אור הישר מנחות ו א. ועי' שו"ת חלקת יואב אור"ח סי' ל"ב ענף ד', דמזה שלא הביא הירושלמי טעמא דרש"י מוכח דס"ל שהארס אף מצטרף לשיעור המים כיון דהוא בטל ברוב המים, וה"ה לכל דבר המתבטל דמצטרף להשלים, ע"ש. וראה קי' מנחת חנוך לבעל המרחשת (בס' עולת שמואל) סי' ג' בהגה לאות ה' שר"ל דרש"י והירושלמי חד טעמא הוא, ע"ש. ³⁸ ולפי"ז יוצא דנחלקו התלמודין בטעמא דאיסור גילוי למזבח. וראה מש"כ בזה אמרי שפר שם, תפארת יעקב למשניות פ"ד אות נ"ט, קובץ הערות שם, שו"ת אבני זכרון סי' מ"ו, הגרנ"ג אלעווסקי במוריה שם, אור הישר שם, שערי טהר ח"ה עמ' רי"ז, עלי תמר. אולם בערוך לגר נ א ד"ה הקריבהו כתב דלא הוצרך הבבלי לטעמא דהקריבהו נא לפחתך אלא לר' נחמיה דס"ל דמסנת מותר להדיט, אבל לדין דאפילו להדיט אסור י"ל דהטעם הוא משום ממשקה ישראל כהירושלמי, וכע"ז כתב גם בנאות יעקב שם. וראה עוד מנחת חרשה ח"ב מצוה צ"ח אות ג'. ³⁹ ברכינו חננאל נ א נוסף: "אם אנשים משמח במה משמח אלהים בניסוך שנאמר בקדש הסך" (ראה ברכות לה א). ועי' בית האוצר ח"א כלל קנ"ג שהביא מכאן ראייה למש"כ הרשב"ם והתוס' בפסחים ק"ב ד"ה יד, דיוצאין שמחת יו"ט בין ח', דהרי לנסכים בעי יין חי דוקא, ואם איתא דאינו משמח איך היה כשר לניסוך והרי בעינן המשמח אלקים ואנשים. ⁴⁰ ועי' ניר שכתב דאם נגרסו מ"ט המשמח

הוון בעיי מימר עבר והביא כשר²⁵, תנה רבי יושוע דרומי קומי רבי יונה²⁶ שהמים והיין המגולין פסולין מעל גבי המזבח מאי טעמא ושה אחד מן הצאן מן המאיתים ממשקה ישראל, מדבר שהוא מותר לישראל. בקרבן העדה פירש דמדיליף ליה מקרא שמעינן דאפילו בדיעבד נמי אסור²⁷. בפני משה פירש דדייק לה מלשון "פסולין" דמשמע אפילו דיעבד²⁸. ביש סדר למשנה (פ"ד מ"י) כתב דצריכין לומר דקים להו להירושלמי דמשקה ישראל לעיכובא אתי²⁸.

הנה מפורש כאן דלכן מים המגולין פסולין למזבח משום דלא הוי ממשקה ישראל כדמבואר בתרומות (פ"ח מ"ד) דחיישינן שמא שתה מהם הנחש והטיל בו ארס, וכל דבר שאסור באכילה לישראל פסול לגבוה²⁹. ובאחרונים³⁰ הביאו מזה להוכיח דאף דבר שלא נאסר בעצמותו אלא משום סכנה אין שם מותר לישראל עלייו³¹. ויש שהביא³² מכאן להוכיח דאף איסור דרבנן פסול לקרבן משום ממשקה ישראל, דהרי איסור גילוי לא הוי אלא מדרבנן³³. ועוד יש שהוכיחו מכאן³⁴ דמעטנין ממשקה ישראל אפילו דבר שהיה לו שעת הכושר, ודלא כמ"ש התוס' בחולין (קמ. ד"ה למטוי) דפסולא דמשקה ישראל אינו אלא היכא דלא היה לו שעת הכושר, דהרי למים המגולין היה שעת הכושר ואפילו הכי פסלינן ליה משום ממשקה ישראל³⁵.

יש שהוכיחו³⁶ מדברי הירושלמי דהפסול דמשקה ישראל אינו משום שהאיסורין שנאמרו לאכילת הדיט נאמרו כמו כן לגבוה, דאם כן לא שייך האי טעמא באיסור מחמת סכנה, דלגבוה לא שייך

למשה סוטה שם, שו"ת מחזה אברהם ח"ג אבה"ע סי' ל"ז. ועי"ש לענין שיטת הרמב"ם. ²⁵ דכיון דאינו אלא חששא דשמא שתה מהם נחש, לכן בדיעבד אין חוששין, ויקן יוסף אות ה' סי' ב', ע"ש. ובנועם ירושלמי כתב דהוא עפ"י דתנן בריש פ"ט דזבחים דרבן גמליאל סובר דכל הראוי למזבח אם עלה לא ירד, ואף בדם ובנסכים כן. ועי"ש עוד. ²⁶ ראה דורות הראשונים כרך ה' עמ' קמ"ח. ²⁷ במשבי"ח העיר דגם בדאורייתא יש דברים שיש בהם חילוק בין לכתחלה לדיעבד. (עי' לקח טוב כלל ה' שהאריך בזה מכ"מ). ועי' יש סדר למשנה פ"ד מ"ו שהקשה מהא דקי"ל דבקרדשים בעינן תרי קראי ללמד שמעכב בדיעבד כדא' בפסחים סא א, וחד קרא לא הוי אלא למצוה, ע"ש. [ועי' בהקדמת התפארת ישראל לס' קדשים המכונה חומר בקודש פ"א אות ד']. ²⁸ במשבי"ח הקשה דא"כ למה לו להביא הברייתא לדייק תיבת פסולין, והלא גם במשנה עצמה נאמר פסולין. ועי"ש מש"כ לפרש דאדלעיל מיניה קאי. ²⁹ ועי' זרעא דיוסף סי' נ"ג שר"ל דהירושלמי הביא הא דתנה ר' יושוע בכדי להוכיח דאם עבר והביא כשר, ע"ש. ³⁰ עי' שו"ת מהרש"ם ח"ב במפתחות ליו"ד סי' ח' שר"ל דדוקא בגילוי שיש סכנה בטבע פסול למזבח, אבל דבר שאיסורו משום רוח רעה י"ל דאינו פסול, דבמקדש לא היה שורה רוח רעה, ותיירך בזה קושיית האדר"ת בקי' עובר אורח (שבסו"ס ארחות חיים) סי' ד', עי"ש (הו"ד בשו"ת דובב מישרים ח"א סי' ע"ט, ועי' שו"ת בני ציון ח"א סי' י' אות י"א). וראה עוד שו"ת בן פורת ח"א סי' ז' אות ג' דהרב השואל הגרש"מ מווערשוב הביא מכאן ראייה להט"ז יו"ד סי' קט"ז סק"ב דדבר של סכנה אינו מתבטל, דאל"כ הו"ל האי משקין שפיר ממשקה ישראל כיון דהארס מתבטל ברוב המים. והגר"י ענגיל דחה שם דבגילוי לכו"ע ודאי לא שייך ביטול, דכן טבע הארס דאפילו מתערב ברוב הכל סכנה, ע"ש. ועי"ש מנחת אברהם לתו"כ ח"ב עמ' י"ט שכתב בשם הגר"י דע"כ דגילוי הוי איסור דרבנן כשלעצמו אף אם לפי האמת לא נתערב בהן ארס, דאל"כ אינו מובן למה לא הוי ממשקה ישראל, ע"ש. וראה חשק שלמה מח ב שהעיר ממש"כ הב"ח אור"ח סי' ק"ס בטעם דמים שנתגלו פסולין לנטילת ידיים, דכיון דאסור לשותותו מצד הסכנה נעשו כשופכין, ולכאורה גם לנסכים י"ל האי טעמא דבטל מתורת מים וא"צ לטעמא דמשקה ישראל. וכתב דאולי הוצרך הירושלמי לטעם זה כיון דלא שייך הסברה דנעשו כשופכין. [ונדבריו צ"ע, דהא יין לא ילפינן כלל ממשקה ישראל כדאמרינן להלן]. ³⁰ שו"ת עין יצחק אור"ח סי' כ"ד, חשק שלמה שם. ³¹ עי"ש שדנו לענין אתרוגים שהיו מונחים תחת המטה דאסורים באכילה משום רוח רעה כמבואר בפסחים קיב א, דפסולין משום הכי למצוה. (בעיקר האי שאלה ראה שדי חמד כללים מער' ל' כלל קמ"א אות ל"א וחיים וברכה אות י"א שהביאו דברי האחרונים בזה). ³² עי' שו"ת מהר"ש ח"ו סי' קי"ח ודעת משה סי' ס"ח (במהדורת רבינוביץ סי' ל"ו). ³³ כמ"ש ברמב"ם ה' שמירת הנפש פ"א ה"ה ושו"ע יו"ד סי' קט"ז ס"א. ועי' פסחים מח א דמבואר שם